

GOLDONI VÁLOGATOTT VÍGJÁTÉKAI

(A világirodalom klasszikusai. Új Magyar Könyvkiadó, 1955.)

A válogatás mindig hálátlan, mert könnyen és szinte felelőtlenül vitatható, azonfelül rendszerint fájdalmas munka. De azt hiszem, cz a jó heted-félszáz oldalra duzzadt kötet kielégítheti mind a mai olvasót, mind a buzgó filológust. Hét műve szerepel benne az olasz vígjáték nagy reformátorának: *Két úr szolgálja, A hazug, A kávéház, Mirandolina* (A fogadósné), *Bugrisok, A chioggiai csetepaté* és a *Legyező*. Csupa olyan mű, amelynek kisebb-nagyobb európai története van és mindegyik jellemzi valamelyik oldalát a köztudatban élő Goldoninak. Ami kimaradt, az vagy gyöngébb, vagy a korai — klasszikuskodó és átmeneti — darabok közé tartozik, vagy pedig olyan fontos eleme volt sikerének a tájszólás, hogy átültetése több fáradsággal járna, mint eredménnyel.

A kötet legnagyobb részét — a hat tisztán prózai művet — Révay József fordította, eleven színpadi nyelven. A részben verses *Hazug* átültetése Szabó Lőrinc érdeme. A spanyolból franciába, franciából olaszba transzponált vígjáték verseibe a magyar fordító is tudott valami új színt belevinni.

Szauder József előszavának két nagy értéke van. Az egyik, hogy stílusban, előadásban igen eleven képet rajzol Goldoni hányt-vetett életéről, helyzetéről a XVIII. század második felének olasz társadalmában, aztán a forradalom előtti és forradalmi Franciaországban. A tudós irodalomtörténész itt írói munkát is végzett, ami egyre ritkább jelenség napjainkban.

Másik értéke, hogy kibővíti a mindig egyszerűsítésre hajló irodalmi köztudatot. Nemcsak a régi iskola jármájában mutatja be a kezdő Goldonit, (az ilyen kezdet szinte szabályszerű: Petőfi is ír Bajza stílusában) — hanem, ami fontosabb, megmutatja a reformgondolat tudatosodását, végrehajtásának küzdelmes útját.

A színház reformálása minden más irodalmi feladatnál nehezebb. A lírikus, a regényíró csak kritikussal, akadémiákkal vív látható harcot; az olvasókat lassan-lassan, egyénileg közelítheti meg és győzheti le. Az egyéni olvasó konzervatizmusa össze sem mérhető a színházban összegyűlt közönség konzervatizmusával. Ez a közönség egyre új táplálékot akar, de mindig ugyanazt. Megvannak író- és színész-kedvencei, formai, tartalmi és világnézeti konvenciói: azoktól nem tágít, ezekből nem enged. Úgyes színigazgató mindig azt követeli az írótól, hogy azt írja, amit eddig írt, s amit eddig írtak.

Hát még ha valaki a színjátszást is reformálni próbálja — a kötött, megírt szövegű vígjátékkal akarja a *commedia dell' arte*, a „rátermettségi vígjáték” helyét elfoglaltatni! A közönség gyermeki konzervatizmusa

úgyszólván semmiség a színész-rutin megkövesedtségéhez képest. Két emberöltővel Goldoni után Victor Hugo még egy-egy merészebb szólását sem tudta elmondani a *Comédie* gőgös művészeivel. Tessék a kötött szöveg megtanulására kényszeríteni egy színészt, aki népszerűségét úgynevezett „rögtönzéseivel” — vagyis egyszer s mindenkorra megtanult, mindenüvé beilleszthető elmésségeivel aratta! Így keletkeznek az olyan átmeneti darabok, aminő a *Két úr szolgálja* is volt, amely eleinte egyes jelenetekben teret hagyott a rögtönzésnek is és teljes szövege csak jóval az első bemutató után készült el.

Szaunder előszava éppoly plasztikusan és elevenen ábrázolja ezt a harcot, mint Goldoni személyes élettörténetének változatos fordulatait.

Egyetlen kifogásom a kötet ellen a jegyzeteknek szól. Hiányzik belőlük a darabok színpadi története. Egyszer — a *Két úr szolgálja* esetében — olvashatunk valamit a mű weimari és pétervári előadásairól, de bár inkább ne olvassunk: arcucsapásnak érezzük, hogy nincs egy árva szó sem a Nemzeti Színház előadásáról, amelyben a főszerepet a felejthetetlen Lehotay játszotta. A többi darabnál egyáltalán nincs színpadi történet. Pedig — magyar színészeinkről most már nem beszélve — az is megérdemelt volna egy sort, hogy a fogadósnét (akinek szerepében a könyv megjelenése után Mészáros Ági remekelt) valamikor Duse is eljátszotta Budapesten. Úgy látszik, színházaink dicsőséges napjaira már csak ama bizonyos „legöregebb emberek” emlékeznek.

Benedek Marcell